

рівників роботи виправити ситуацію, допомогти при написанні роботи, як кажуть, «причесати» її, зводяться нанівець під час захисту. Страждає як студент, якому соромно отримувати посередню оцінку, бути не на висоті у порівнянні з однокурсниками, так і керівник роботи, який приділяє значно більше уваги для підготовки такого студента до захисту і якого пізніше ще й дорікають за низький рівень дипломної роботи. Вважаємо, що цю ситуацію доцільно вирішити таким чином: дипломні роботи пишуть найпідготовленіші студенти, а інші складають державні іспити з основних трьох-чотирьох дисциплін. При цьому ми отримуємо високоякісні дипломні роботи, які не соромно показати при будь-якій перевірці, це по-перше, а по-друге, слабкі студенти хоча б наприкінці перебування у вузі будуть змушені поновити в пам'яті знання з основних дисциплін, які вони так ігнорували під час навчання.

Насамкінець. Відсутність повної інформації про господарську діяльність підприємств через їх реформування та посилення на комерційну таємницю примушує студентів активно використовувати матеріали робіт попередніх років, пристосовуючи їх до обраної теми. Щоби уникнути цієї делікатної ситуації, ми пропонуємо розробити варіанти даних результатів роботи віртуальних підприємств за різними тематиками. Цим ми уникнемо дублювання дипломних робіт і спонукаємо студентів до самостійної роботи і творчого підходу до їх (робіт) виконання.

Ми розуміємо, що викладена точка зору потребує значної неординарної роботи перш за все самих викладачів, але все це сприятиме підвищенню якості економічної підготовки студентів, що є основною метою роботи будь-якого навчального закладу.

О. Ю. СТАРІКОВ, канд. екон. наук, ст. викл.
(Київський національний економічний університет)

НАВЧАННЯ АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК СИТУАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ

Навчання підприємництву у аграрній сфері має бути однією з основних цілей навчання у такій галузі, як агробізнес. Раніше вивчення і навчання підприємництву не було. Сьогодні це питання в Україні стоїть особливо гостро, оскільки багато навчальної літератури і методи викладання відповідних дисциплін в сфері агробізнесу не сприяють досягненню цілі навчання підприємницт-

ву. В той же час, згідно останніх моделей (теорій), освіта робить свій внесок до економічного зростання у двох напрямках [1]:

- безпосередньо, роблячи окремих працівників продуктивнішими;
- опосередковано, призводячи до створення нових знань та ідей як процес їх передачу в процесі навчання так і через розвиток досліджень.

Таким чином, викладання економіки агробізнесу є надзвичайно важливим для розвитку українського аграрного сектору.

З часу незалежності в Україні економічна освіта переживає справжній бум — кількість студентів, що поступають на економічні спеціальності ВУЗів, поступається лише кількості інженерів і швидко зростає. В даний час чисельність студентів в Україні на 10000 осіб населення становить майже 500 осіб, в той час як в 1995/96 навчальному році було лише 297. Переважну більшість із цих студентів становлять студенти ВНЗів III і IV рівнів акредитації.

Поряд з цим реалізуються заходи підвищення конкурентоспроможності економічної освіти, подальшого вдосконалення організації навчального процесу у ВНЗах на засадах гуманності, особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів [2]. Окремі ВНЗ запровадили кредитно-модульну систему навчання, індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів, загальнопоширеним стає використання інформаційних технологій. У вищій економічній освіті відбуваються значні зміни: зміни змісту дисциплін, методів викладання і контролю знань. Сьогодні студенти вивчають сучасні методи економічного аналізу, обґрунтування рішень і ін. При цьому самим викладачам доводиться змінюватися, поступово переходячи від ролі «передавача» знань до ролі «координатора і наставника».

В то же час, у сучасних умовах все більш нестабільним і непередбачуваним стає оточуюче середовище діяльності компаній, при цьому кількість інформації зростає лавиноподібно. Це ж стосується і сфери агробізнесу. Згідно останніх досліджень менеджменту організацій, найуспішнішими є проекти тих компаній, у яких основною складовою управління є пошук і запровадження нетрадиційних способів контролю зовнішніх чинників середовища. Для успішного ведення підприємництва в сучасних умовах необхідно мати новий тип управління, ключовим чинником якого є здатність компанії бути на передовій розвитку відповідного сектору бізнесу в конкурентних умовах сучасного світу [3].

Тому сьогодні у процесі викладання економіки потрібно робити перехід від надання готових знань і методів вирішення окре-

мих задач до навчання підприємництву, що передбачає творчий пошук (креативність), прийняття рішень, інноваційність і нетрадиційність, постійне самонавчання протягом життя.

У зв'язку з такими викликами, у багатьох країнах світу відбулися суттєві реформи системи освіти у останні 20—30 років. Так, у Новій Зеландії комплексна і значною мірою «революційна» реформа освіти розпочалася на початку 1980-х років і сьогодні проходить черговий етап. В 1990-х роках реформа була направлена на розвиток знань, навичок і ставлення. Все це спрямоване на значний розвиток бажання і здібностей навчання протягом всього життя, на розвиток навичок вирішення проблем, навичок самоорганізації, комунікації, роботи з інформацією тощо [4].

Сьогодні можна виділити наступні проблеми агро бізнес-освіти в Україні, поширені тою чи іншою мірою. По-перше, в сучасних умовах традиційні методи викладання стають нецікавими для студентів і навіть знижують їхню мотивацію до навчання. Для студентів навчання часто перетворюється у «заучування» теорії дисципліни і вони не бачать практичної цінності знань. Сьогодні викладач повинен дивитися на студента як на клієнта, якому надаються послуги з навчання і потрібно направляти зусилля на краще обслуговування такого клієнта. Все зростаюча конкуренція між ВНЗами та окремими викладачами з появою вибіркового дисциплін вимагає пошуку нових методів викладання.

По-друге, часто відбувається викладання однобокого підходу (точки зору) до вирішення певних проблем. Більше того, інколи таке однобоке висвітлення є невірним (як приклад — проблема державного субсидування, диспаритету цін тощо). На практиці доводилося зіштовхуватися з негативними наслідками такої освіти: один фінансовий директор крупного виноробного підприємства вважає, що сільське господарство априорі не може бути прибутковим і тому закриває очі на хронічну збитковість сільськогосподарського підрозділу замість того, щоб провести його реструктуризацію і підвищити продуктивність. Його навчили, що без субсидування сільське господарство не може бути прибутковим.

По-третє, відсутність вирішення реальних виробничих ситуацій для вироблення навичок вирішення проблем з урахуванням різних чинників. Поширеним є надання в першу чергу теоретичної підготовки, а також розвиток навичок вирішення поставлених завдань за певною методикою. В результаті студенти, потрапляючи у ситуації, де немає однозначного вирішення тих чи інших практичних проблем, часто розгублюються.

По-четверте, креативність та інноваційність від студентів не вимагаються. При виконанні завдань вимагається дотримання чіткого алгоритму. Як наслідок, виникає проблема списування, купівлі готових робіт (сьогодні утворилася ціла індустрія консалтингового бізнесу в цьому напрямі). Проблема може бути як у студентах (мають різну потребу у навчанні і мотивацію), так і у викладачах (низька мотивація, складність управління креативними людьми).

Щоб успішно вивчати економічні дисципліни, студенти повинні мати здатність як абстрактного мислення, так і прикладання своїх знань. Також вони повинні уміти викладати (висловлювати) складні думки чи ідеї послідовно і легко [5]. На відміну, від точних наук, в економіці істина може бути плюралістична. Тобто може не бути однозначної відповіді на питання, а може бути кілька відповідей, які можуть змагатися між собою за ступенем істинності. Особливо це актуально для підприємництва. Завдання процесу викладання одразу відхиляється від класичної схеми і орієнтовано на отримання кількох результатів та їх подальшу інтерпретацією в рамках проблеми (у проблемному полі).

Враховуючи вищесказане, в сучасних умовах потрібні нові методи навчання для ефективного засвоєння теоретичних знань і розвитку необхідних сучасному агробізнесу навичок. До таких методів відносяться ситуаційні методи навчання, які стали з'являтися на заміну класичним. Основним із них є кейс-метод (виробничих ситуацій), крім того виділяється кілька його різновидів, зокрема сумісне вирішення проблем (Collaborative Problem Solving). До ситуаційного навчання також можна віднести аналіз проектів.

Заняття за такою методикою полягають в тому, що студенти зіштовхуються з ситуацією і проблемою, які вимагають застосування теоретичних знань з дисципліни до попередньо незнайомої ситуації. Такі ситуації передбачають практичні приклади з діяльності компаній або гіпотетичні сценарії абстрактного підприємства. Таким чином, такі методи дозволяють поєднати вироблення навичок для вирішення окремих проблем і пошук та засвоєння теоретичного матеріалу. Крім того, вони стимулюють розвиток таких навичок як робота з інформацією, комунікаційність, здійснення розрахунків, формують підприємницький світогляд, що дуже вадливо у аграрному секторі. Даний метод навчання дозволяє вирішити багато існуючих проблем, перелічених вище.

Практичний досвід розробки і використання кейсів з дисципліни «Інфраструктура аграрного ринку» дозволяє зробити висновки про їх високу ефективність у першу чергу для пов'язування

засвоєння теоретичних знань і вироблення практичних навичок з дисципліни, підвищення мотивації студентів.

Аналіз проектів направлений на розвиток пізнавальної, дослідницької діяльності студентів. Курсові роботи — приклад проектного підходу у навчанні. Але і це потребує удосконалення, оскільки часто використовуються не оптимальні методи, роботи робляться на замовлення або поширений плагіат. Потрібно робити основний акцент на обґрунтуванні вибору методу вирішення поставленої задачі. А це вже близько за суттю до кейс-методу.

Сьогодні перед Україною стоять завдання підвищення якості економічної освіти в сфері агробізнесу до рівня кращих світових вимог для подолання відставання в сфері викладання економіки агробізнесу порівняно з успішними країнами. Сьогодні це робота не стільки Міністерства освіти, скільки кожного окремого викладача, який має вивчати кращий світовий досвід викладання економічних дисциплін, переглянути і привести у відповідність не лише зміст своїх дисциплін, а й методи викладання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Roger Kerr*. Education and Economic Growth. Speech on New Zealand Business Roundtable, Wellington, 10 July 2001.
2. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р.
3. *Али Джаафари*. Управление проектами в век хаоса или изучение профессионализма в XXI веке. www.e-xecutive.ru.
4. *Howard Fancy*. Education Reform: Reflections on New Zealand Experience. Ministry of Education of New Zealand, Melbourne, 31 May 2004.
5. *Carol G. Johnston, Richard H. James, Jenny N. Lye, and Ian M. McDonald*. An Evaluation of Collaborative Problem Solving for Learning Economics. *Journal of Economic Education*. — Winter 2000. — P. 13

А. М. СУДЕРКІН, аспірант
(Київський національний економічний університет)

**«ЛАБОРАТОРІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА» — МОЖЛИВИЙ
НАПРЯМ ПОКРАЩЕННЯ ПРАКТИЧНОГО
НАПОВНЕННЯ БІЗНЕСОВОЇ ОСВІТИ**